

Tartak

Miejsce ulokowania tabliczki informacyjnej: ul. 3 Maja 51, Stołówka-Tartaczna

Pod zarządem inż. Eschericha powstał „Escherichwerk in Gaynowka”. Pierwszy trak uruchomiono na platformie wagonu. W 1916r. zbudowano tartak na 10 traków, 2 tarczówki i 4 przecinarki. Napęd dawała lokomobila parowa. Obok powstał tartak dwutrakowy, wyposażony w 8 maszyn do wyrobu stolarki, mebli, kolb do karabinów, wozów oraz fabryka ścian do składanych domów, wełny drzewnej i baraki mieszkalne. Sprowadzono fachowców z Niemiec. Siłę roboczą stanowili jeńcy rosyjscy. Tartak wyposażono w elektrownię, doprowadzono kolejkę wąskotorową i linię kolejową. W 1918r. opuszczając Hajnówkę, Niemcy wywieźli większość maszyn, a demontaż zakończyli zniszczeniem urządzeń. Po odzyskaniu niepodległości tartak został własnością państwową. Był wydzierżawiony hrabiemu Zabiełto, Spółce Polski Eksport Drzewny, zaś w 1924r. angielskiej spółce „The Century European Timber Corporation”, zwanej Centurą. Spółka nie modernizowała zakładu, nastawiając się na wywóz drewna, oferowała wysokie zarobki, co spowodowało masowy napływ ludności. Przybysze zajmowali poniemieckie baraki, budowali ziemianki i trociniarki. Rabunkowa gospodarka Century zmusiła stronę polską do zerwania umowy. W 1929r. spółce wypłacono wysokie odszkodowanie, a tartak przejęła Dyrekcja Lasów Państwowych w Białowieży. Naczelna Dyrekcja Lasów Państwowych postanowiła stworzyć tu główny ośrodek przemysłu drzewnego. W 1935r. powstał biurowiec i wiele hal przemysłowych z nowym parkiem maszynowym. Po modernizacji zakład stał się największym w Polsce. Rocznie przecierano 220 tys. m³ drewna iglastego, zatrudniano ok. 1900 osób. Wytwarzana energia elektryczna zabezpieczała potrzeby miasta. Tereny przemysłowe stanowiły 45 ha. Powstał zakładowy dom kultury, kino, łaźnia i kolonia robotnicza (56 domów 2 i 4 rodzinnych). W czasie II wojny światowej tartak był zniszczony w 90%. W 1944r. przejęła go Okręgowa Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku. Uruchomiono produkcję: stolarki budowlanej, mebli biurowych, uli i galanterii; rozpoczęto produkcję mebli kuchennych, beczek i tarcicy na eksport. W 1952r. powołano Zakłady Przemysłu Drzewnego i zakwalifikowano je do przemysłu kluczowego, pod bezpośrednim zarządem Centralnego Zarządu Przemysłu Leśnego. W 1956 r. przystąpiono do modernizacji. Powstały suszarnie, magazyny, warsztaty remontowe i okleiniarnia; zbudowano m.in. ambulatorium, utworzono Laboratorium Suszenia Drewna. Hajnowskie Przedsiębiorstwo Przemysłu Drzewnego zajmowało kluczową pozycję w polskim przemyśle. W latach 70-tych po rozbudowie i modernizacji HPPD było kombinatem o kompleksowej przeróbce drewna, zakłady przerabiały rocznie około 120 tys. m³ surowca. W 1984r. rozpoczęto produkcję płyt podłogowych "Hajnówka". Przedsiębiorstwo posiadało przyzakładowe ambulatorium, przedszkole, stołówkę, dom kultury, 50 domów z okresu międzywojennego, zakładowe bloki mieszkalne, ośrodek kolonijno-wczasowy. W 1988r. zakład sprywatyzowano.

THE SAW MILL

The „Escherichwerk in Gaynowka” was created in 1916. The first saw mill, powered by a steam engine, was established on a base of a railway carriage. It produced furniture, rifle butts, carts, wooden walls for assembled houses and wood wool. Experts were brought over from Germany and the workforce came from Russian prisoners of war. The sawmill was equipped with a power plant and served by a narrow and a standard gauge railway. In 1918 the Germans carried away most of the machinery and destroyed the rest.

After independence, the sawmill was leased to Count Zabiełto and the Polish Timber Export Company and in 1924 to a British ‘Century European Timber Corporation’, known as Centura. The company did not modernise the sawmill but focused on the export of timber instead. Their predatory exploitation forced the Polish side to terminate the contract and the sawmill was taken over by the Polish Forestry in Białowieża in 1929. Following modernisation it became the largest timber plant in Poland. It processed 220 thousand m³ of coniferous timber a year and employed around 1900 people. The electricity it produced met the needs of the town. A corporate social centre, cinema, baths and a workers ‘village’ - 56 semi-detached and terraced houses housing 2-4 families were built.

In 1949 the mill was producing timbers for buildings, office furniture, beehives and bric-a-brac as well as starting to manufacture kitchen furniture, barrels and planks for export. In 1952 the Timber Industry Plant, as the former sawmill came to be called, was classed as key industry. Drying rooms, warehouses, repair and veneer workshops were established, together with an outpatients clinic and a timber drying laboratory. In 1984 the plant began producing "Hajnowka" floor boards. The company had its own outpatients clinic, a kindergarden, a canteen, a social centre, 50 houses from the interwar period, a company blocks of flats and a holiday resort. In 1988 it was privatised.

Source URL:

<https://hajnowka.pl/strona/dla-mieszkanca-rewitalizacja-walory-historyczne-obszaru-rewitalizacji/830-tartak>